

ENUTi Uudised 2/1999

Sisukord

- Toimetuse veerg
- Konverentsi avakõne Eesti tasakaalupoliitikast / Tiiu Aro
- Mis on naisuurimus? / Suzanne Lie
- Võit koos naistega / Pat Evans
- Naiste võimalik roll rahvuspoliitikas / Eda Sepp
- Ilma feminismita pole demokraatiat / Ebba Wtt-Brattström
- Naised poliitiliste otsuste tegemise allikana / Heidi Hautala
- Naispoliitika ohud ja võimalused / Sirje Kiin
- Konverentsi kajastamine Eesti meedias
- Surveavalduse tehnikad võimu perspektiivis: poliitilised eksperimendid keele ja võimuga / Berit Ås
- Naiste huvid Eesti erakondade programmides / Anu Toots
- Töögruppide kokkuvõtted
- Naised ja poliitiline aktiivsus/osalemine
- Koostöö/networking
- Naiste huvid/agenda poliitikas
- Naised ja kohalikud omavalitsused
- Kuidas viia läbi valimiskampaaniat / Pat Evans
- Kultuurilised stereotüübid naiste ja meeste koostöös / Voldemar Kolga
- Poliitikas osalemine / Tiina Raitviir
- Seminari "Naised ja kohalikud omavalitsused" kava

Toimetuse veerg

ENUTi Uudiste teine väljaanne on pühendatud 4 – 6. veebruaril Tallinna Pedagoogikaülikoolis toimunud konverentsile "Eesti naised poliitikas". Konverentsi raames toimus ka Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse ametlik avamine. Avakõne pidas Tallinna Pedagoogika- ülikooli rektor Mait Arvisto. ENUTi akadeemiline direktor Suzanne Lie rääkis külalistele ENUTi ajaloost ja tutvustas Selve Ringmaad, ENUTi tegevdirektorit.

Raamatukogu raamatud on ostetud ja annetatud Ontario Maakonnaavalitsuse poolt ning vahendatud ENUTi ühe juhatuse liikme, Eda Sepa kaudu. Külaliste hulgas olid mitmed esindajad välissaatkondadest, kellel on suur roll keskuse arengus ja tegutsemises.

Esimesel päeval olid kavas pleenumid teemadel: "Naised Euroopa ja maailma poliitikas", "Naised Eesti poliitikas: olukord, saavutused, probleemid" ja "Naiste strateegiad aktiivsemaks osalemiseks poliitikas". Pleenumitele järgnesid 6 töörühma: 1) naised ja poliitiline aktiivsus, 2) naiste koostöö, 3) naispoliitiku imid? avalikkuses ja kuidas

saavutada positiivset suhtumist naispoliitikusse, 4) naiste huvid/agenda poliitikas, 5) naised kohalikes omavalitsustes, 6) kultuurilised stereotüübid naiste ja meeste koostöös. Teisel päeval hommikul toimus paneeldiskussioon teemal: "Naiste strateegiad aktiivsemaks osalemiseks poliitikas". Kokkuvõtte diskussioonist tegi Jill M. Bystydzienksi. Lõppsõnaga esinesid Valve Kirsipuu, Selve Ringmaa ja Suzanne Lie.

Parlamendivalimised 7. märtsil 1999.

Riigikogus on 101 liiget. Eelmises Riigikogus oli 11 naist. Kaks naist olid ministrid: Tiiu Aro oli sotsiaalminister ja Andra Veidemann rahvastikuminister. Uues Riigikogus on 18 naist, protsentuaalselt on naiste esindatus kasvanud 63.6 % võrra, st., et praegu on Riigikogus 17.8 % naisi. Eesti rahvastikust on 53 % naised. Need 18 naisliiget on: Siiri Oviir, Liina Tõnisson, Viive Rosenberg, Erika Salumäe, Laine Tarvis, Marju Lauristin, Liia Hänni, Liis Klaar, Jaana Padrik, Sirje Endre, Mari-Ann Kelam, Kadri Jäätma, Valve Kirsipuu, Kristiina Ojulang, Maret Maripuu, Ivi Eenmaa, Mai Treial, Valentina Võssotskaja. Uues valitsuses on kaks naisministrit: Signe Kivi kultuuriminister ja Katrin Saks rahvastikuminister. Esimest korda Riigikogu ajaloos on asespiiker naine – Siiri Oviir. Kümnest komisjonist ühe – põhiseaduskomisjoni – juhib naine, Liia Hänni.

Tulevikus peaks rohkem tähelepanu pöörama sellele, et ka naiste osalus tähtsates komiteedes ja otsuste vastuvõtmisel ning naiste määramine kõrgetele ametikohtadele on väga oluline. Valimisjärgset olukorda on analüüsinud Tiina Raitviir.

7. mai seminar "Eesti naised kohalikel valimistel"

10. oktoobril, 1999 toimuvad Eestis kohalikud valimised. Sellega seoses on ENUTil 7. mail kavas seminar. Eesmärgiks oleks suurendada naiste osalust poliitikas ja pöörata tähelepanu sotsiaalsetele probleemidele.

Uus personal

Kristiina Luht, kes tuli ENUTisse tööle veebruaris, on poole kohaga raamatukoguhoidja – assistent, Eed Hõimoja ja Kadri Josua on töötanud keskses alates aprillist ning on lepingulise tööajaga raamatukoguhoidjad.

Uudised

10.veebruaril külastasid ENUTit Kanada diplomaatiline asjur Gerald Skinner ja proua Ilham Skinner Kanada Saatkonnast Riias. Kanada on olnud ENUTi suurim toetaja 3000 raamatu näol ning on annetanud keskusele ka pruugitud mööblit ning kontoritarbeid.

18.veebruaril peeti Tallinna Pedagoogika- ülikoolis seminar "Femina Baltica". Üritust sponsoreeris *Baltic-Nordic Women's Network*. Seminaril arutati naiste koostöö võimalusi ning see oli osa sugupoolte uuringust, mida sponsoreeriti Euroopa Liidu poolt läbi Euroopa Regionaalarengu fondi. Balti- ja Põhjamaadest oli esindatud 35 delegaati. Seminar avati ENUTi ruumides. Selve Ringmaa, ENUTi tegevdirektor, tutvustas keskust külalistele ning viis läbi töörühma teemal "Noored uurijad". Eda Sepp, juhatuse liige, viis läbi töögrupi naisuurimusest ning esitas oma programmi ENUTile.

* Selve Ringmaa, ENUTi tegevdirektor, viibis 14 – 15. märtsil Riias seminaril, mis oli Soome ja Ameerika Ühendriikide ühisprojekt. Seminari peateemaks oli *Naiste edutamine*. Selve osalemist toetas Soome Saatkond Tallinnas.

* Raamatukoguhoidja-assistent Kristiina Luht viibis 16 – 18. märtsil Valgevenes Minskis, kus ta osales *ECE/UNDP* töögrupis teemal: *Sugupoolte statistika*. Tema reisi sponsoreeris *UNDP*.

* ENUT korraldas ka kohtumise Kirsti Kohl Gröndahliga Norra Parlamendist ja Brigitta Dahliga Rootsi Parlamendist ning Riigikogu naisdelegaatide vahel. Mõlemad kõnelejad, Kirsti Kohl Gröndahl ja Brigitta Dahl olid ametlikul visiidil Eestis. Kohtumisel rõhutati Eestil võtma eeskujuna Norra ja Soome riigist, kus naiste roll poliitikas on suur.

Kavandatavad üritused

Sügisel on kavas avaldada ENUTi Uudiste kolmas number, kus on ära toodud maikuu seminari ettekannete ja oktoobrikuu valimiste kokkuvõtted. Samuti on kavas avaldada ajakiri, mis sisaldab veebruarikuu konverentsi ja maikuu seminari ettekandeid. Lisaks sellele sisaldab väljaanne 1998 ja 1999. a. ENUTis toimunud seminaride ettekannete kokkuvõtteid. Praegu on ENUTi eesmärgiks arendada andmebaasi naisorganisatsioonidest Eestis ja registreerida uurimistööd, mis on tehtud Eestis naiste ja sugude kohta. Peatselt valmib ka ENUTil oma kodulehekülj Internetis.

Konverentsi avakõne Eesti tasakaalupoliitikast

Tiiu Aro, sotsiaalminister

Mind kutsuti avama konverentsi, mille osalejatest paljud etendavad olulist rolli demokraatia edendamisel. Mõnele võib ehk tunduda, et kuhu on meil veel edasi liikuda, kuid ideaalpilti tegelikkusega võrreldes avastame küllalt suuri vastuolusid. Meie riigi ja omavalitsuste esinduskogudes on liiga vähe naisi. Seni pole aga üheski riigis mehed suutnud tabada naiste probleeme täies mahus ega vastu võtta meeste ja naiste eripära arvestavaid seadusi.

Eestis on käimas Euroopa Liidu normatiivdokumentide ja meie seaduste võrdlus tasakaalustatuse vaatenurgast, ning esimesed analüüsid näitavad, et meil on seadusloome osas arenguruumi. Täiesti ilmselt on poliitika, mis on suunatud ühiskonna ja pere-elu tasakaalustamisele, võimalik vaid naiste ja meeste ühiste pingutustega, seepärast oleksin soovinud konverentsil osalejate ning esinejate hulgas näha rohkem meessoos esindajaid ning kuulda, kuidas on mehed valmis aktsepteerima naisi poliitikas kui partnereid, kolleege, ja, miks mitte, ka oponente.

Tuleb tõdeda, et Eestis on võrd- õiguslikkuse osas probleeme. Pikka aega ei olnud ühegi ministeeriumi ega ka vabariigi valitsuse juures riiklikke institutsioone, mis oleksid sugupoolte võrdõiguslikkuse küsimustega tegelenud. Nüüdseks on see institutsioon siiski loodud — Sotsiaal- ministeeriumi võrdõiguslikkuse büroo. Eestil pole spetsiaalset sugupooltevahelise võrdõiguslikkuse või võrdsete võimaluste seadust, seega polegi inimestel, kes tunnevad, et neid kui naisi või mehi mingil moel ahistatakse, millelegi

peale meie põhiseaduse apelleerida. Teadlik poliitika võrdsete võimaluste tagamiseks pole võimalik, kuna puuduvad korralikud sotsioloogilised ja sotsiaal- psühholoogilised uuringud ning korralik statistika. Eestis sellelaadseid uuringuid alles alustatakse. Ka on meie haridussüsteem toiminud aastakümneid peaaegu et sootult, tüdrukute ja poiste, neidude ja noormeeste, erinevusi arvestamata. Stereotüüpne lähenemine naistele ja meestele on iseloomulik ka kõrgkoolides, töökohtadel, sealhulgas valitsusasutustes. Naiste osalemine Eesti riigi elus on olnud suhteliselt väike, millest annab märku meeste oluliselt suurem osakaal nii kohalike omavalitsuste volikogudes kui ka Riigikogus.

Tundub, et asi hakkab selles osas muutuma ning võib arvata, et mõne aasta möödudes peaks välja kujunema ministeeriumidevaheline võrgustik, kes hakkab jälgima võrdõiguslikkuse printsiibi rakendamist oma valdkonnas. Samuti peaks valmima analüüs Eesti seadustest soolise võrdõiguslikkuse prisma läbi ning tekkima piisav alus võrdõiguslikkuse seaduse eelnõu koostamiseks. Eesti riik peaks saama piisavalt statistilisi, sotsioloogilisi ja sotsiaal- psühholoogilisi andmeid, millele tuginedes oleks võimalik välja töötada siseriiklike programme ja koostada aruandeid rahvusvahelistele organisatsioonidele. Pärast mitmete konventsioonidega ühinemist neid aruandeid Eesti riigilt juba oodatakse. Laienema peaksid elanikkonna teadmised naiste ja meestega seonduvatest probleemidest, eelkõige aga juriidiline teadlikkus. Mõnevõrra peaks tasakaalustuma meeste ja naiste suhe võimuorganeis, mis praegu on traditsiooniliselt tugevasti meeste poole kaldu.

Tasakaalustatud ühiskonna arenguks on oluline, et nii mehed kui naised osaleksid demokratiseerimisprotsessis võrdväärselt. See on vajalik sellepärast, et mõlema sugupoole huve tõesti arvesse võetaks. Eelkõige peaksid muutuma aegunud stereotüübid, kujunema uued sotsiaalsed soorollid, muutuma mentaliteet. Poliitiliste otsuste langetamise osas tähendab see senisest tunduvalt inim- kesksema lähenemisviisi rakendamist.

Meil on palju tublisid valitsusväliseid organisatsioone, mis annab tunnistust sellest, et Eesti on kujunemas tsiviilühiskonnaks, kus mitmed survegruppid aitavad kujundada ja tasakaalustada riigi arengusuundi. Tasakaalu poole püüdlemine pole siiski lõplikke vastuseid andnud isegi nendes riikides, kus võrdõiguslikkuse temaatika ammu tuntud ja teatud. Naiste ja meeste rollid muutuvad koos ajalooliste ja sotsiaalmajanduslike muutustega ning ühiskond ei saavuta kunagi tasakaaluseisundit. Ühekordsete otsustega ei ole võimalik tagada võrdseid võimalusi nüüd ja igavesti, selle ülesandega tuleb tegelda täna, homme ning iga päev. Seniste hoiakute mõjutamiseks ja muutmiseks on paljudes riikides seadustega sätestatud sugupoolte võrdsed õigused ühiskonnaeri valdkondades, on töötatud välja konkreetset tegevusprogramme tagamaks demokraatlikku osalust.

Tuleb tajuda ka seda piiri, mille ületamisel hakatakse võrdseid võimalusi looma kellegi teise vabaduse piiramise arvel. Ühiskonna sooline, rahvuslik, usuline jne. mitmekesisus pole pahe, millega on vaja võidelda, vaid rikkus, mida tuleks senisest paremini realiseerida.

Mis on naisuuringud ?

Suzanne Lie, ENUTi akadeemiline direktor

Üks peamistest naisakadeemikute saavutustest viimase 30 aasta jooksul on olnud naisuurimuse kui õpetuse ja uurimusvaldkonna tekkimine ning arenemine. See valdkond keskendub teemadele, mis puudutab naiste positsiooni ühiskonnas.

Naisuuringute eesmärgiks oli tõsta nii meeste kui naiste teadlikkust sellisele tasemele, et naised ei peetaks enam teisejärguliseks sugupooleks. Taheti seada kahtluse alla traditsioonilised rollid, väärtustada ning arendada naiste võimeid ja enesekindlust. Teisteks eesmärkideks oli töötada välja uurimuse põhisuunad, teadvustada naiste positsiooni kunagises kultuuris ja ajaloos, tutvustada neid teadmisi ülikoolide õppekavade kaudu.

Naisuuringute rahvusvaheline levik naisliikumise strateegilisel ülesehitamisel ja tugirühmade loomisel on arvatavasti kõige silmapaistvam ja tähelepanuväärsem saavutus.

Sellised seisukohad kerkisid esile kogu maailmas 70. aastate alguses ja tänaseks on naisuuringud kogu maailmas tunnustatud akadeemiliste tööde valdkonnaks.

Naisuuringud ja teaduslikud naisuurimused on läbinud mitmeid arenguetappe. Esialgu kritiseerisid naisuuringud seda, et traditsiooni- listes uurimustes ei pööratud naistele piisavalt tähelepanu. Järgmise etapi eesmärgiks oli teha naine "nähtavaks". Seal, kus rõhuasetus varem oli tegelikult "mehe lool" ("his story"), pandi kirja "naise lugu" ("her story"). Kirjanduses, kunstis ja ajaloos hooletusse jäetud naine toodi uuesti esiplaanile. Enamus uurimustest peatus naisel kui "ohvril". Tabudeks olnud teemad nagu seksuaalsus, seksuaalne ahistamine, verepilastus, prostitutsioon võeti teadusliku ringkonna poolt päevakorda. Järgmise uurimuse etapi eesmärgiks oli näidata, et naised ei ole ainult ohvrid vaid ka aktiivsed isiksused nende oma olukorras.

Praegune etapp on üheks enese- väljenduseks. Toimub üleminek terminilt naisuurimused terminile sugupooleuurimused, kusjuures terminid sugupool vaadeldakse kui suhete struktuuri. Nüüd on rõhk asetatud mõistele "terve lugu" ("whole story").

Töötades eesmärgiga suurendada sugupoole võrdsust ja osutades suuremat tähelepanu naiste osatähtsusele ühiskonnas aitavad naisuuringud kaasa inimõiguste ja demokraatia arengu paremale mõistmisele.

Võit koos naistega

Pat Evans, USA Balti Fondi direktor

Minu poolt pakutavad kommentaarid ei ole mõeldud lõpliku tõena, vaid eesmärgiga toetada käimasolevat diskussiooni, et aidata paremini naisi, kes pürgivad avaliku võimu institutsioonidesse. Tahan rõhutada, et allikas, kust mu kommentaarid pärinevad, on 30 aastat aktiivset osalemist poliitilistes valdkondades, mis mõjutavad Ameerika Ühendriikides naisi ja perekondi ja juhtides ning planeerides Ameerika Ühendriikides ja

Kesk Ameerikas rohkem kui kahekümne poliitilise kampaania strateegiat, millest enamus on olnud naiskandidaatide kampaaniad.

Ma arvan, et mind võidakse nimetada "lääne feministiks" ning haritlased on tihti öelnud, et lääne feminism ei tohiks Ida Euroopasse levida, kuna see erineb Ida Euroopa naiste kogemustest. Siinkohal jagan enda kogemusi kui "lääne feministi" omi, kes on suutnud avaldada survet muutmaks seadusi, kavandamaks naistele novaatorlikke programme ja juhtida või tegutseda naiste kampaaniates poliitilise strateegina. Professor Suzanne Lie tuletab meile meelde, et kommunismi kokkuvarisemine annab tohutu võimaluse mõelda järele, kuidas naised ja mehed saavad veel aktiivsemalt osaleda ühiskondlikus- ja eraelus. Ta kutsub üles "sugupoolte võrdsusele", termin, mis on kasutusele võetud feministidest uurijate poolt (Bergmann 1991). See on, nagu ta väidab, "ajalooline hetk, mida ei tohi tähelepanuta jätta". Sugupoolte võrdsus nõuab, et naised istuvad poliitilise võimu laua ääres. Kuid kas nad on Ameerika Ühendriikides esindatud selle laua ääres, kus esimeseks naiseks, kes valiti Ameerika Ühendriikide Parlamenti. oli Janette Rankin Montanast? Ta esitas 1916 aastal platvormi, mis sisaldas naiste valimisõiguste, laste heaolu ja Ameerika Ühendriikide tööliste kaitse küsimusi. Kõigest kümnekond aastat tagasi kuulus Kongressi 25 naist. Täna on neid üle 60 ja teatud tendentsid näitavad selle kasvutempo aeglustumist. Erandiks oli 1992 aasta, kui naist arv Senatis kasvas 32-lt 54-le. Kasv on olnud aeglane, kuid püsiv. Parlamendi liikmetest 12% on naised ja Senatis 9%.

"Selle põhjuseks on olnud viimase veerandsajandi jooksul aset leidnud progress", väidab Ruth Mendel, Rutgersi Ülikooli juures asuva Ameerika naiste ja poliitika Keskuse direktor. "Osalusdemokraatia tingimustes kujutab progress endast suuri muutusi".

Viimaste aastate kõige tähtsamate muutuste hulka kuulub hääletajate, nii meeste kui naiste, tahe toetada naiskandidaate. Oma kandidatuuri ülasseadmisel on rahaliste vahendite leidmise probleem alati heidutanud naisi, kuna kampaaniaid finantseeritakse rahalistest vahenditest, mida nad on suutnud koguda.

Naised ei ole Ameerika Ühendriikides enam poliitilistel ääremaadel. Vaatamata sellele, et neid on vähe, kohtab neid senaatorite, kuberneride ja kampaania juhtide ametikohtadel.

Bill Clinton ütles oma 1992 aasta valimiskampaania käigus: "Me ei vaja uut juhtide põlvkonda, me vajame uut sugupoolte põlvkonda. Naiste kandidaatideks seadmine ei kahanda meeste osatähtsust kandideerimisel."

Naiste võimalik roll rahvuspoliitikas

Eda Sepp, ENUTi juhatuse liige

Miks on Eestis vaja naispoliitikut? Kas Eesti valija toetaks naiste osalust poliitikas? Naised on meie ühiskonnas rohkem allasurutud grupis kui mehed, vaatamata sellele, et naisi on Eestis 52%. Naiste sissetulekud on väiksemad - 72.5% meeste omast, naisi on rohkem töötuid (14% rohkem kui mehi) ja kui kusagil koondatakse, siis on firmadel või organisatsioonidel millegipärast kergem loobuda kõigepealt naistest. Samal ajal on

naistel rohkem haridust kui meestel, kuid nad saavad samaväärse töö eest vähem palka. Võiks öelda, et eesti ühiskond on ükskõikne naiste suhtes ja naistest eriti ei hoolita. Pärast taasiseseisvumist nendel aladel, kus olid valdavalt naised, kuivasid palgad kokku. Kus oli rohkem mehi, seal palgad kasvasid. Kahjuks ei olnud naisministreid või naisi riigikogus, kes oleksid naiste eest seisnud. Sel ajal polnud Eestis naispoliitikutel veel feministlikku teadvust, et nad oleksid saanud läbi näha patriarhaalse ühiskonna struktuuri ja teha selgitustööd nendest aladest, mis eriliselt puudutas naisi. Pigem toetati oma parteipoliitikat. Oleme harjunud mõtlema, et raha olemasolu tuleneb prioriteetidest.

Tundub, et ka lastest ei hoolita, sest kuidas muidu sai nüüd, iibevasel aastal, loovutada osa lastetoetuse rahadest teisteks eelistusteks ja lõpetada vastsündinute esmatarvete paki üle-eestilise rahastamise? Vastsündinute pakid maksaks Andra Veidemanni järgi 6 miljonit krooni, see on vaid 10 Mercedest, kui arvestada, et üks auto maksab umbes 600,000 krooni. Ka lasteaedadesse on hakanud maksud tasahilju sisse hiilima. Maksuline lasteaed tähendab, et vaesemad pered peavad koolieelikud üksi koju jätma. Mujal läänemaailmas on see seadusega rangelt keelatud. Koolilõuna ärajätmine jätab paljud vaesemate perede lapsed koolis tühjade kõhtudega. Ka seda võib luksusautodesse ümber arvestada.

Pere ja laste probleemid on olnud rohkem naiste kui meeste fookuses. Ka keskkonnaküsimused, ühistransport, vägivald ja tervishoid on olnud naiste erihuvid. See aga ei tähenda, et naistel teisi huvisid pole ja et nad ei tegeleks välis- või kaitsepoliitikaga. Kogemused on lihtsalt näidanud, et nendel aladel on kergem saada naiste omavahelist konsensust ja koostööd väljaspool parteipoliitikat. Me peame rääkima meespoliitikutega partnerlusest ja koostööst, üksteisega arvestamisest, üksteise huvide ning probleemide tundmaõppimisest ja koos lahenduste leidmisest. See ongi ju olnud feministide peamine taotlus. Vaid mõnes parteis on nõustatud 30% naiste osalusega esimese 10 hulgas. Koostöö on ikka kahepoolne ja partnerlus võrdne.

Kui Eesti naispoliitikud oskaksid oma programme sõnastada ja leiaksid parteidelt toetust nende läbiviimiseks, siis Eesti rahvas hakkaks neid toetama. Selleks aga peavad naised poliitikas julgema mõjutada oma parteisid, astuma üle kitsast parteipoliitikast, töötama koos teiste naistega, et läbi viia neid programme, mis on naiste, laste, perede ja eriti Eesti rahva tuleviku huvides. Täna on tegudest oleneb Eesti tulevik. On oluline, et kõik Riigikogu naised on ühel meelel. Naised peaksid kõik seadused enne vastuvõtmist läbi vaagima naiste seisukohalt ning neid siis julgelt ja ühel meelel esitama.

Üks teema, mis mõjutab Eesti tulevikku, on õppemaksu ja maksulise kõrgkooli mõte, mida toetavad praegu juba peaaegu kõik parteid. Kui nüüd need noored, kes õppelaenuga kõrgkoolides õpivad, oma laene hakkavad tagasi maksma, on ju selge, et nad peret soetama ei hakka. Õppemaksu riiklik sisseseadmine tagaks üsna ruttu Eesti rahva surma, milles ei saa süüdistada ühtegi välisriiki. Olen kuulnud Eesti kõrgemate haridusametnike väidet, et kes maksab, see õpib - kõik maksab ja priilt ei ole midagi võimalik saada. Rahvuspoliitiline küsimus aga on - **mille arvelt**? See on täielik müüt, et need, kes ise maksavad oma õppekulusid, õpivad paremini. Õpilased, kellel pole rahamuresid, pühendavad palju rohkem aega õppetööle, kuid teised, kes koolimakse tasudes peavad kõrvalt lisatööd tegema. Nad on pealiskaudsemad või veedavad koolis kauem aastaid. Mulle tundub, et tasulise kõrghariduse hind on pikas perspektiivis väga

kõrge ja võib maksta Eesti rahva edasipüsimise. Niisuguseid probleeme peaksid naised Eesti poliitikas vaagima. Ka seda, kas praegused kvoodid ja piirangud riiklikesse kõrgkoolidesse on rahvuslikult kasulikud või mitte. Euroopa riikides on diplom palju olulisem kui siin. Kuidas me edaspidi konkureerime ja kui tõsiselt meid arvestatakse, oleneb sellest, kui palju meil diplomeeritud kõrgharidusega kodanikke on.

Kokkuvõttes tahan öelda, et naispoliitikud peavad endale looma kindla platvormi, kus on sees ka naiste huvid ning seda oma programmis deklareerima. Ainult sel juhul on neil lootust võita valijate poolehoidu. Naised peaksid andma poliitikasse teise perspektiivi, naiste seisukohast vaadatud ja läbimõeldud perspektiivi. Siis hakatakse neid ka toetama. Selge, et naisi on tasakaalustatud ühiskonnas poliitikasse vaja.

Ilma feminismita pole demokraatiat

Ebba Witt-Brattström, Stockholmi ülikooli professor

Kõigepealt lubage mul selgitada, et kui ma kasutan sõna “feminism”, siis pole sel mingil moel midagi ühist nõukoguliku käsitlusega sellest sõnast. Vastupidi, mina näen selles sõnas multipoliitilist strateegiat küpseks demokraatiaks, s.o. kõikide inimeste poliitiline esindatus, mis tähendab sama palju naisi kui mehi valitsuses, parlamendis, kõigis seadus- andlikes kogudes.

Feminismi lõplik eesmärk, minu tähenduses, on kaotada kõik eelistuste süsteemid naistele – või meestele. Aga meil on selle eesmärgini viival teel veel pikk maa käia. Meie tänases maailmas on meeste huvid ikka prioriteetsed ja naiste, vanurite ja laste omad sekundaarsed. Niikaua, kui selline mõtlemine on valdav, ei saa me rääkida (tõelisest) demokraatiast.

Jutustan teile, kuidas feminismist sai Rootsi demokraatia teema number üks. Prestiižne prantsuse ajakiri “ Le Nouvel Observateur “ õnnitles Rootsit “teise Prantsuse Revolutsiooni“ vallandamise eest. Poliitikud Prantsusmaal diskuteerivad 50%-se kvootide seadust, saamaks naisi seadusandlikesse kogudesse. Niikaugele ei pidanud meie Rootsis minema, selleks et mõjutada poliitilisi parteisid panema oma nimekirjadesse iga teisenäist.

Pärast 1991. aasta valimisi on esimest korda alates päevast, mil naised Rootsis valimisõiguse said (1921), naiste protsent parlamendis langenud 38 %-lt 33 %-le. See oli signaaliks naiste survegrupile alustada ülemaalist salajast koostööd, mida kutsuti kõigis värvides naispoliitikute “tugisukkadeks“, ja kanaliseerida naiste hulgas laialt levinud rahulolematust feministlikku loosungisse: “Pool võimu, terve palk“. 1994. aasta valimisaja lähenedes otsustasime esitada poliitilistele parteidele Naiste Partei asutamise idee. Kaks avaliku arvamuse küsitlust näitasid, et “tugisukkadest“ moodustatud Naiste Partei saaks vähemalt 40 % kõigist häälest (sealjuures 40 % meeste häälest). See tegi sotsiaaldemokraadid, vasakpartei ja liberaalid väga närviliseks. Ingvar Carlsson, sotsiaal- demokraatide liider, lubas otsekohe valitsust, milles iga teine oleks naine, ja sundis oma parteid nimetama parlamendivalimisteks võrdselt naisi ja mehi. Pole kahtlustki, et see oli üks põhjustest, miks nad 1994.a. valimise võitsid.

Minu huvi, rääkides teile siin Eestis sellest “feministlikust läbilöögi loost”, on käsitleda feminismi kui toimivat läbinisti demokraat- likku tegevust. Ma läheksin koguni niikaugemale, et öelda – ilma feminismita pole (tõelist) demokraatiat.

Naised poliitiliste otsuste tegemise allikana

Heidi Hautala, EL Naiste Õiguste Komitee eesistuja

Naised on siiani poliitikas, avalikes- ja erainstitutsioonides vähem esindatud, kuid paljudes Euroopa riikides on poliitika ja poliitilised struktuurid muutumas. See muutus tasakaalustab naiste- ja meestevahelisi suhteid.

Enamikes Euroopa maades said naised valimisõiguse umbes 1920-ndatel aastatel, Eestis 1918.a. Ameerika Ühendriikides said naised õiguse kandideerida juba 1788.a. Selleks ajaks oli võitlus naiste valimisõiguse eest kestnud juba aastaid “tänu” sellele, et üldlevinud arvamus oli - naise õige koht on kodus. Naiste valimisõiguse saavutamine tekitas küsimuse valijaskonna kahekordistumise võimalikest tagajärgedest. Sellest ajast alates on käinud vaidlus naise rollist poliitikas.

25.mail 1995 võttis Euroopa Ministrite Nõukogu vastu resolutsiooni, milles öeldakse, et “...otsuste tegemisel on oluline naiste ja meeste võrdne osavõtt...võrdsus naiste ja meeste vahel on olulise tähtsusega igas eluvaldkonnas.”

Pole kahtlust, et suur osa naisi on jõudnud ennast poliitikas teostada, kuigi täielikku võrdsust ei ole veel saavutatud. Suur hulk naisi on saavutanud ka kõrge poliitilise positsiooni, ent läbimurre on siiski veel kaugel. Naiste esindatus EL maade parlamentides erineb märgatavalt – 6,3%-st kuni 42%-ni. Esirinnas on Euroopa Parlament – 27,6% liikmetest on naised.

Eestis on juhtivatel positsioonidel väga vähe naisi. Sellele vaatamata on võrd- õiguslikkuse seadus kindlalt paika pandud. Väga selgelt ilmneb Eesti soov edendada võrd- õiguslikkuse poliitikat ning parandada naiste rolli ja staatust igapäevaelus. 1996.a. loodi Sotsiaalministeeriumi juures võrdsete võimaluste büroo. Eesti osaleb aktiivselt ILO programmis “*More and Better Jobs for Women*”. Euroopa Parlament toetab igati eesti püüdlusi parandada naiste olukorda poliitikas, majanduses ja sotsiaalsfääris.

Naispoliitika ohud ja võimalused

Sirje Kiin, Riigikogu Isamaa saadikurühma nõunik

1.Poliitikas, sh ka naispoliitikas peame lähtume oma ühiskonna tegelikkusest, mitte teiste teooriatest ja väljaspoolsete nõuandjate vajadustest ja sisendustest.

Me peame teadma, mis naisteooria alal maailmas kirjutatakse ja mõeldakse, milline on olukord teistes riikides, kuid meie ühiskonna olukord on see, mis peab olema lähtealus mistahes strateegiate tegemisel ja igapäevaste hoiakute muutmisel. Eesti naised on kõrgema tööhõive ja kõrgema haridusega kui paljud arenenud riikide naised, mistõttu

meie olukord on paljuski teistsugune. Meil ei ole mõtet kunstlikult hakata taotlema asju, mida taotleb maailma naiste enamus, kuid mis meil on sisuliselt juba olemas.

2. Teisalt on meil mõtet teadvustada ohtusid ja probleeme, mida meil üldse ei ole või pole veel kuigi massiliselt, kuid mis mujal, näiteks Skandinaavias, on osalt soorolli piiride hägustumise tõttu kujunenud märgatavaks sotsiaalseks probleemiks (naiste, eriti tütarlaste kasvav vägivaldsus, alkoholism, narkomaania jms.). Kuigi meil need nähtused pole veel nii teravad, on kergeid märke siiski probleemide süvenemis- võimalusest ka meil, nii et just selles suhtes on meil teistelt õppida, mida ennetavat teha, et neid ränki asju ära hoida.

3. Kui me tahame muuta ühiskonda pehmemaks, soojemaks ja koostöö- võimelisemaks, peame ise rangelt hoiduma võitlevast hoiakust, toonist ja sõnavarast. Me ei tohiks nimetada naiskolleege kaasvõitlejateks, me ei tohi rääkida võitlemisest, sest me ei pea kellegagi sõda ega seisa mingil rindejoonel. Me peame rääkima partnerlusest ja koostööst, üksteisega arvestamisest, üksteise huvide ning probleemide tundmaõppimisest ja koos lahenduste leidmisest. Eesmärgiks on nii ealiselt kui sooliselt sotsiaalselt sallivam Eesti. Sallivat ühiskonda ei ole võimalik ehitada üles vastandamistele ega sõdimistele millegi või kellegi vastu. Nii meeste kui naiste hoiakud on vaja meil endil kujundada, kuid mitte eituse, vaid jaatuse läbi.

4. Kui me tahame kaasa rääkida ühiskonna ühisotsuste tegemisel ehk teisisõnu osaleda poliitikas, siis ei tohi me end ise isoleerida eraldi erakondadesse, organisatsioonidesse ega ühendustesse. Eesti naisliikumine on alates möödunud sajandist orienteeritud pere- ja ühiskonnakesksetele väärtustele, ühishuvile, mitte naiste erihuvidele. Kõige ohtlikum oleks naiste erakonna või erakondade loomine ning seda pole Eestis õnneks toimunud. Naispartei tähendaks ühemõtteliselt võitleva, kitsaima ühiskondliku survegrupi sündi, mis juba eos välistab sugudevahelise normaalse koostöö ja asetab mehed ja naised sootunnuse alusel vastandlikele positsioonidele. Kuid eneseisoleerimise ohuks pean ka seda, kui juba sündinud erakondade naisorganisatsioonid keskenduvad ainult naisõiguslikele probleemidele või sotsiaalküsimustele, mida meespoliitikud tihti peavad millegipärast naistele sobilikumaks tegevusvaldkonnaks. Naispoliitikute tähelepanu peab olema võrdselt keskendunud seadusloomele nii välis- kui sisepoliitikas, kaitse- ja julgeolekupoliitikas, sotsiaal-, haridus- ja kultuuripoliitikas, maa- ja majanduspoliitikas, sest kõikide nende valdkondade efektiivsusest sõltub ühiskonna kui terviku tervis ja hea käekäik. Me peame tegutsema ühiskonna kui terviku huvides, mitte ainult ühe või teise sotsiaalse rühma (ka mitte ainult naiste) või mõne nn pehme valdkonna huvides. Poliitikas ja ühiskonnas on kõik kõigega seotud. Kui meil on nõrk kaitse-, välis- ja julgeolekupoliitika, ei saa meil olla sotsiaalset turvalisust ka mitte sisepoliitikas.

5. Me peame ise tahtma poliitikas osaleda, otsustada ja vastutada. Naiste poliitiline tahe peab väljenduma mitte ainult tipptasemel, riigikokku pürgimisel, vaid algtasemetest alates. Naised peavad rohkem osalema ühiskondlikes organisatsioonides osalema aktiivsemalt erakonna siseses poliitilises töös, naised peavad rohkem naisi valima erakonna juhtorganitesse, sealt edasi valimisnimekirjadesse.

6. Kui me tahame tõsta naiste osalust tipp-poliitikas, siis tuleb meil kasvatada endale valijad. Kui otsustusõigus on antud valijale, peaksid naised ka valima rohkem

naisi. Me peame valijale sisendama, et meis, naistes peitub kasutamata potentsiaal, mis oleks kasulik kõigile, mitte ainult naistele. Selle kasutamata potentsiaali nimi on koostöö, solidaarsus, empaatiavõime, oskus näha erinevate rühmade huve ja probleeme, oskus teha kompromisse ja sõlmida leppeid, mis ei kahjusta üht ühiskonna rühma teise arvel, mis põhineb ühisel vastutulekul ja ühisel väikesel loobumisel suurema ühiskasu, näiteks ühiskonna üldise sisemise heaolu ja paranenud enesetunde nimel. Kui see õnnestuks, olekski just see meie naispoliitika suur ja parim võimalus.

Konverentsi kajastamine Eesti meedias

Konverentsi kajastamine Eesti meedias oli ebaühtlane. Suuremad päevalehed võtsid selle ettevõtmise vaikides vastu. Üldjuhul kipubki meedia naiste ettevõtmisi ignoreerima või siis annab neile varjundi, justkui oleks tegu mittetõsiseltvõetavate üritustega. Teisalt leidis konverents tutvustamist nii televisioonis kui raadios. ENUTi tegevdirektor Selve Ringmaa andis intervjuusid Uudiste Raadiole, Eesti Raadiole, Kuku Raadiole, Raadio Kahele, Orsent TV-le ja Kanal 2-le. Ilmus ka tema artikkel kultuurilehes Sirp. ENUTi teadusdirektor Suzanne Lie osales pikemas usutluses ajakirjale Luup

Surveavalduse tehnikad võimu perspektiivis: poliitilised eksperimendid keele ja võimuga

Berit Ås, emeriitprofessor, end. Norra parlamendiliige

Surveavaldus tähendab võimu kasutamist. Tugeva surveavalduse tehnika teooria on teooria sellest, kuidas kasutada võimu. Kuid see ei tähenda ilmtingimata füüsilise jõu, kui avaliku vägivalda mis tekitab kehalisi vigastusi, kasutamist. Surveavaldaja, kasutades "kehakeelt", suudab teist poolt haavata, ebakindlaks muuta ja alandada. Kehakeel rajaneb kõige sagedamini sõnaliste ja kehaliste kujundite samaaegsel kasutamisel. See on laialdaselt kasutusel eriti poliitikas ja militaarsetes institutsioonides, kus "võimu omamine", "võimul püsimine" ja "kellegi mõjuvõimu suurendamine" on põhjendatud. Seda kasutavad kõige efektiivsemalt kõrgemalseisvate gruppide liikmed ja eriti kui see grupp on teiste suhtes ajalooliselt olnud valitsev. Näiteks mehed naiste suhtes, valged inimesed värviliste suhtes, kapitalistid ja varaomanikud tööliste ja talupoegade suhtes, vanemad oma järeltulijate suhtes. Alljärgnevalt tn oovälja viis surveavaldamise tehnikat:

- 1. Nähtamatuks tegemine (mittekuulamine, sulle selja keeramine kui sa räägid, sinu argumentide mitte meeles pidamine...).**

- 2. Naeruvääristamine (inimese kohta animaalsete sünonüümide kasutamine: koerapoeg, hani, "poisu" mustade kohta, või osutades sõnade ja ?estidega rumalale käitumisele).**

- 3. Informatsiooni varjamine (eriti tähtsad faktid, mis oleksid võinud säästa sind probleemidest, hoidnud sind meedia tähelepanu alt või säästnud sind skandaalidest).**

- 4. Sind mõistetakse hukka, kui sa tegutsed ja mõistetakse hukka, kui sa ei tegutse (tugeval eelarvamusel põhinev ülemuse hinnang, mida ta ei oleks andnud, kui meie**

keeles ei oleks erinevaid omadussõnu, millega saab kirjeldada nii võimulolijate kui võimust kõrvale jäänute sarnast käitumist).

5. Kuhjaga süüdistusi ja häbistamine (mõnikord öeldakse: ohvrit süüdistama. Võimulolija omab mõjuvõimu, et kirjeldada ja hinnata isikut, kellel ei ole juurdepääsu massimeedia vahenditele, teistele võimulolijatele ja ametnikele. Patriarhaalses ühiskonnas tunneb teotatud naine suuremat süüd ja häbitunnet kui teotaja).

On oluline, et poliitikas tuntakse neid tehnikaid ära ning seistakse neile vastu. Siit tulenebki, miks informaalised jõuväljendused inimeste formaalsete õiguste realiseerimist takistavad

Naiste huvid Eesti erakondade programmides

Anu Toots, politoloogia professor, TPÜ

Parteide olemasolu mõte seisneb selles, et agregeerida teatud sotsiaalsete gruppide huve ja edastada need võimuinstitsioonidele. Üheks kriteeriumiks, mille järgi võib gruppe eristada, on sooline jaotus. M.Weberi järgi kujunevad stabiilsetes ühiskondades staatuslikud kriteeriumid ja väärtusorientatsioonid isiku poliitilises identifikatsioonis olulisemaks kui klassikuuluvus. Siit võib järeldada, et stabiilsetes heaoluühiskondades võimenduvad ka soolised erisused. Naisvalijatel peaksid olema oma soolised huvid, teatud valdkonna eelistused. Samamoodi võib väita, et teatud valdkonnad jäävad naiste tähelepanu orbiidist välja. Meeste ja naiste ühishuvideks on näiteks madalad maksud, sisejulgeolek ja maaelu/ regionaalpoliitika; naistele olulisemad on kättesaadav haridus, lastepoliitika, töötukaitse. Vähem huvitab naisi NATO, välisjulgeolek ja valitsemine. Need on teemad, mis esinevad eesti

erakondade programmides. Samas puudub seal vähemalt üks lääne feminismi klassikaline valdkond - naiste erivajadused meditsiinis, s.h. abort. Elufilosoofia ja rollinägemuse järgi võib modelleerida 3 naisvalija tüüpi:

La femme traditionnelle (rahvuslik, kodule pühendunud, mehest sõltuv) e. kodune ema.

La femme liberale (võrdsete võimaluste taotleja, eneseteostus ükskõik kus, kuid eelistatud siiski kutsealane karjäär) e. töötav naine.

La femme sociale (ühiskondlikult aktiivne, kuid ühiskond peab looma tingimused, mis vabastaksid ta traditsioonilisest koormast selle aktiivsuse tarbeks) e. töötav ema.

Kodune naine (Eesti ühiskond sellist luksust ilmselt lubada ei saa)

Need naisvalija tüübid paiknevad poliitiliste põhiväärtuste teljel erinevalt. Sama põhimõtte alusel saab paigutada erakondi. Erakondade tähelepanu naiste suhtes on üpris erinev. Valimistel osalevates parteidest on 4 märkinud oma programmis soolise võrdsuse põhimõtet. Need on Isamaaliit, Mõõdukad, Arengupartei ja Põllumeeste Kogu. Üllatav on soolise võrdsuse teema eiramine Keskerakonna ja EPPE programmis, vähem üllatav Ühinenud Rahvapartei puhul. Reformierakonna põhiideeks on: kogu sotsiaalraha

perekonnale kätte. Vanemad otsustavad, kuhu raha paigutada. Naiste läbilöögi tagamiseks peetakse head haridust, ei midagi muud. Mõõdukad ja Keskerakond on klassikalise vasakpoolse joone näiteks. Lastega seonduvaid teenuseid pakutaks riigi poolt tasuta või on nad subsideeritud. EME ja Isamaaliit on lähedaste nõudmistega. EME apelleerib riiklikele fondidele. Mõlemal on diferentseeritud lastetoetused, EME-l sõltuvad sissetulekust, Isamaaliidul laste arvust. EME väärtustab töötavat naist, Isamaaliit kodust naist. Erinev on ka erakondade suhtumine abielusse kui sotsiaalse kulu objekti.

Eesti naispoliitikud ei kaitse oma sookaaslaste huve jõulisemalt kui mehed, seega pole mõtet naisi valida. Valida tuleb need, kes kaitsevad naiste huve ja panna pigem mehed tööle naiste huvides. Otsustav on poliitiline baasideoloogia.

Töörühmade kokkuvõtted

Naised ja poliitiline aktiivsus/osalemine

Jill M. Bystydzienski, Iowa Ülikooli naisuuringute juhataja, andis üldise ülevaate, kuidas naiste kohalik tegevus mõjutab demokraatlikke protsesse. Demokraatia uurimustes on vähe tähelepanu pööratud sellele, millised protsessid toimuvad kohalikul tasandil, rohkem on vaatluse all üldised probleemid. Kuid demokraatlike protsesside seisukohalt on oluline vaadelda protsessi alt üles, mitte vastupidi. Samuti on see oluline naiste tegevuse seisukohalt, kuna rohujuure tasandilt on naiste häält rohkem kuulda kui valitsuse tasandilt ja naiste tegevus on seal aktiivsem. Kui kohalikul tasandil hakkavad naised moodustama organisatsioone, on nad oma olemuselt laiapõhjalised ja neil on rohkem osavõtjaid. Neis organisatsioonides omandavad naised rohkem oskusi, et hiljem osaleda suures poliitikas. See on koht, kus naistel on võimalus luua koostöösidemeid, millelt hiljem edasi minna. Paljudest uurimustest selgus, et naised, kes tegutsevad organisatsioonides, õpivad identifitseerima oma rolli. Selle kaudu naiste teadlikkus nii ühiskonnas kui ka perekonnas kasvab. Suurde poliitikasse liikudes on neil ka kindlam arusaam sellest, mis on oluline, kuna see on juba tajutud, läbi õpitud.

Liina Tõnissoni, Riigikogu liikme, arvates on tegelikkuses eesti naine olnud tugev isiksus. Ajalooline situatsioon jättis naised siiski korraldama käsitööringe, laulukoore, tegutsema kirikute juurde jne. Eesti ühiskond on olnud suhteliselt demokraatlik - keeles ei ole sugudeerinevusi. Meie naistes on olemas potentsiaal olemaks võrdväärseks partneriks eesti meestele. Teatud aegadest on tekkinud arusaam, et poliitikas ei ole naistel kohta. II ärkamisajal (90-ndate aastate algul) tehti viga - tollal tegutsenud kaks naisliitu tõstsid üles loosungi "naised tagasi koju" - see oli sajandialguse mudel, mida ei oleks tohtinud idealiseerida. Sellega pidurdati naiste tahet osaleda ühiskondlikus elus. Et sellisest olukorrast välja tulla, peame naisi üles kutsuma naisi valima. Täna on aramusliidrid enamalt jaolt mehed, kuid kõik neist ei ole suutnud teha edukat poliitikat ja sellest situatsioonist tulenevalt võiksid meie arvamused hakata muutuma. Riigikogus olev naiste ühendus on näidanud, et seda mida naine tahab, on võimalik läbi suruda (Riigikogus 11% naisi). Kui naisi on koos rohkem, tekib ka rohkem julgust (N: abordiregistrite keelustamine). Naised saavad valimistel vähem häält, kuid mitmete erakondade esikümnetesse on tekkinud rohkem naisi ja läbi ühiskonna tunnustuse

peaksid need hääled olema erakondadele tagasi toodud. Suures plaanis on naised erakondadele mõtlemismaailma muutmise seisukohalt väga tähtsad.

Maret Maripuu (Reformierakond) hinnangul saavad naised osaleda poliitikas mitut moodi - aktiivselt kaasa rääkides, erakonnas või nais- organisatsioonis kohal käies ja kuulates, samuti töötades oma erakonna kasuks. Kui naine on otsustanud minna poliitikasse, peab ta vastama küsimusele, miks? Kui ta on võimeline sellele vastama, on ta valmis. Tuleb selgeks teha, et poliitikas on väga tähtis osata kuulata inimest ja rääkida keeles, millest inimene aru saab. Naine ei tohi muutuda mehe sarnaseks, ta peab julgema jääda naiseks, ja kui ta seda suudab, on ta edukas. Poliitikas ei tohi ära unustada ajataju, poliitika ei tohi võtta ära kogu aega, poliitika ei tohi jääda asjaks iseeneses. Ei tohi tekkida konflikte töökohustuste ja isikliku elu vahel. Tuleb otsida ja leida kompromisse.

Reet Laja, ENUTi juhatuse liige, arutles teemal, mida teha siis, kui naine ei ole otsustanud tulla aktiivsesse poliitilisse ellu ning millal hakkab naine hääletama teise naise poolt. Naistele, kes ei ole veel otsustanud, on vaja veel rohkem teavet, konverentse, töötubasid ning keskusi ka kohalikul tasandil. Paljud naised vajaksid koolitust (vabahariduskoolitust). Väga oluline on koostöö olemasolu ja eriti väikestes riikides. Näiteks naisorganisatsioonide võrgustik on väga vajalik. See võib olla toeks nii valimiseelsel perioodil kui igal muul ajahetkel.

Naiste koostöö/networking

Christina Mörtberg, Luleå Tehnikaülikool – “ Naised ja infotehnoloogia “. Rahvusvaheline naiste koostöö sai alguse Oslost , kust selle idee arenes edasi Soome. Nüüd on sinna kaasatud ka Baltimaad ja Venemaa. Koostööd tehakse praegu ka Eesti Inimarengu Keskusega ja Pedagoogikaülikooli infoteaduse õppejõu Sirje Virkusega. Peamiseks uurimisteenaks on infotehnoloogia ja sugudevaheline jaotuvus arvuti kasutamisel. Uuritakse, kuidas naine end tunneb moodsas infotehnoloogia keskkonnas ning sellega seonduvad riskid ja võimalused. Viimaste aastate jooksul on igapäevane infotehnoloogia kasutamine muutunud. Saab pidada dialoogi, on interneti võimalused jne., kuid praeguseks suuremaks takistuseks on juurdepääsu puudumine.

Krista Kilvet, Riigikogu liige – “Mida suudavad parlamentidesse valitud naised ise selleks teha, et mõjule pääseda ning tõsta naispoliitikute osa esindusorganeis”. Praeguseks on maailma koostöö arvutiseeritud ning infotehnoloogia globaliseerumine puudutab kogu maailma. Eesti peab käima maailmaga ühte sammu ning selleks on Eesti taas astunud Ülemaailmse Parlamentide- vahelise Liidu liikmeks. IPU (International Parliamentary Union) on mitteametlik organisatsioon, mis tihedat koostööd ka ÜROga. IPUse kuulub praegu 137 liiget, Eesti rahvusrühma president on Krista Kilvet. Igal aastal pühendatakse üks päev ainult naisküsimustele. IPU on suuresti kaasa aidanud ka ÜRO Naiste Kongressi ettevalmistamisel. Ülemaailmse Parlamentide Naiste Nõukogu on vastu võtnud *The Plan of Action-i* ja Pekingi Mapping Process-i, et tagada naiste pääsemist valimismehhanismides mõjukale kohale. On selgeks saanud, et mehed võitlevad ideoloogia pärast, naised vaatlevad ja teevad ära töö, mis tarvis.

Silva Anspal (Keskerakond) – “ Naiste valimiskampaaniad võrdlevalt Soomes ja Eestis”. Eestis on kampaaniad üles ehitatud massimeediale, Soomes aga on valimistel ajalooline

taust, mis meie riigis ei töötaks. Soomes on iga kandidaadi ümber koondunud vabatahtlikest meeskond ning iga kandidaat omab tugiisikut või toetajat. Kampaniat tehes mängib suurt rolli infotehnoloogia, mis aitab kandidaate tutvustada läbi kodulehekülgede jm sellise. Valimiskampaniate erinevus lähtub eelkõige valimisseaduse erinevusest - Eestis kipub see liikuma isikuvalimiste poole, Soomes toimib aga omavalitsuslikul tasandil, kusjuures on võimalik panna mängu ka isiklikud huvid. Uurimused on näidanud, et olulisel kohal on logo – läbi sümboli kajastub isiklik seisukoht. On viidud ka läbi projekt Soome ja eesti naisorganisatsioonide tutvustamiseks – soomlastel on olemas naispoliitikute ümarlaud parlamendis, eestlastel tutvumisõhtud iga erakonna vahel. Läbi uurimuste on tulnud ilmsiks, et naised kandideerivad valimistel selleks, et: 1) omada erinevaid kontakte ja olla informatsiooniga kursis 2) panna end proovile 3) teha eeltööd kohalikeks valimisteks.

Naiste huvid/agenda poliitikas

Töörühma ettekanded olid Riigikogu liikmete **Siiri Oviiri** – *Naiste huvid poliitikas* ja **Kadri Ottise** – *Mida naiste koostöös paremaks muuta tulevikus?* Arutati järgmisi küsimusi: kvootide vajalikkus, integratsioon, ealine diskrimineerimine ja seaduste toimimine. Vähestel naispoliitikutel on raske midagi muuta. On vaja “kriitilist massi”, seega loeb naiste arv. Meestel on erinevad prioriteedid ja sageli nad (tingituna sotsiaalse kasvatus erinevusest) ei mõtle teatud küsimustele. Probleemitõstatud on erinev. Naiste poliitilise *agenda* asi on otsida üles need probleemid. Kvoodid kindlustaksid naiste osaluse poliitikas ja seda on ka varem arutatud, aga probleemiks on naiste vähene enesekindlus, karmide tingimuste tõttu ei soovitagi poliitikasse minna. Eestis puudub praktilisel tasandil poliitilisse ellu sisse- lülitumine. Mingil ühel tasandil oleks kvooti vaja ja seda pole mõtet häbeneda.

Praeguse seisuga tuleb tõdeda, et naised ei otsigi väga koostöövõimalusi – ilmselt ei ole nad selleks valmis. Erakondadevaheline koostöö on üsna halvas seisus. Paljud olulised seadused on jäänud seetõttu vastu võtmata. Ei ole saavutatud kompromisse, ei ole välja tulnud põhjaneva kavaga. Naiste ühendused saavad tekkida, kui naised ise selle eest hoolitsevad. Omavaheline koostöö on muutnud eelarvamusi ka naiste endi seas. Naised leiavad kergemini kompromisse, isegi kui nad erinevates erakondades on. Naised peavad alustama kohalikest omavalitsustest. Nais- organisatsioonid peaksid leidma koostöö- võimalusi, tulevikus võiksid nad ka eelnõusid lugeda, et oleks võimalik parandusi ja ettepanekuid teha. Muutuste tekkeks peaksid naisorganisatsioonide kohtumised olema regulaarsed, juhuslikud ettevõtmised hääbuivad tulemusteta. ENUT saaks olla vahendaja, pakkudes informatsiooni ja ka ruumi koosolekuteks erinevate organisatsioonide funktsionääridele. Naised Eestis elavad meestest 11a. kauem. Rahvas vananeb, eriti palju on vanemaid naisi. Nende vajadused sotsiaalsete toetuste järele kasvavad, soodustused aga vähenevad. Naised on vaesemad kui mehed (lapsega kodusoldud aeg ja ¼ võrra meestest väiksem palk, mis vähendavad ka pensioni). Ealine diskrimineerimine on üldlevinud, keskea ületanud naistel on väga raske tööd leida. Üks lahendus oleks muuta seadusi. Probleemid:

a) ümbrikupalk. Seadused peaksid olema sellised, et ümbrikupalk ei eksisteeriks.

b) vastutus lapse eest. Üle 50% kooseludest on

vabaabielud. Juriidiline küsimus – mis saab lapsest (ja naisest) peale lahkuminekut, kes toetab ja kuidas? Naised kannavad kogu vastutuse lapse eest, aga vastutus peaks võrdne olema. Seaduse järgi on lapse kaitse ühiskonna prioriteet nr.1. selle tagamiseks peaks eksisteerima mingi otsetoetuste osa eelarves.

Naised kohalikes omavalitsustes

Mall Hellam, Avatud Eesti fondi direktor - “Kuidas saada heaks generalistiks ehk kodanikuühiskond on naissoost.”

Kaasaegses maailmas räägitakse üha enam riigi rolli vähendamisest ning kodanikuühiskonna alustalade, valitsus- väliste ühenduste, osa suurendamisest. Demokraatliku ühiskonna tugevus seisneb riigivõimust sõltumatutes organisatsioonides, mis teenivad kodanike huve ja piiravad võimulolijate püüdeid viia oma tahet läbi rahvast kuulamata.

Demokraatlik riik on ressursimahukas “masin”. Hästitöötava ametnikkonna puudumine ja ebaökoonoomne halduskorraldus on tänase Eesti üks suuremaid probleeme. Selle madalat kvaliteeti peetakse sotsiaalselt isegi ohtlikumaks kui kodanikuühiskonna nõrkust. Riigikesksus ja mittetulundussektori kui koostööpartneri eiramine või sellega mitte- arvestamine ei vasta enam ammu kaasaegse ühiselukorralduse mallidele. Kuigi teatud valdkondadega tegelemiseks on kõige sobivamad just riiklikud institutsioonid, ei suuda need sageli näha inimeste tegelikke vajadusi ja nende probleemide mitmekesisust.

Et aidata kaasa tegelikele muutustele nii ühiskonnas tervikuna kui kohalikul tasandil, on vaja sügavalt läbimõeldud paikkondlikke programme, mis näeksid ette kõikide olemasolevate inimressursside ning materiaalsete vahendite võimalikult otstarbekat ärakasutamist. Meie riik, rahvas ja kultuur on väikesed, nende arendamiseks on vaja rohkem pingutada. Siinkohal muutub Eesti oludes lausa möödapääsmatuks koostöö kohalike omavalitsuste ja kodanike vabatahtlike ühenduste ehk kolmanda sektori vahel.

Kolmanda sektori poolt osutatavatel teenustel on märkimisväärne tähendus. Mittetulundusühendustena võivad tegutseda kõige erinevamad institutsioonid: koolid, turvakodud, nõustamiskeskused, kohaliku arengu sihtasutused, muuseumid vms.

Omaalgatuslikel ühendustel on kokkuvõttes mitmeid funktsioone. Taolised ühendused on tõeliseks demokraatiakooliks, kus inimesed omandavad sotsiaalse analüüsi kogemud sening oskuse ühiste huvide eest seista.

Kuidas viia läbi valimiskampaaniat

Pat Evans, USA Balti fondi direktor

Kõik kampaaniad vajavad häid tehnikaid ning oluline on kogemuste jagamine. Valimis-kampaania jaoks on vaja eelkõige tervet mõistust, planeerimist ja rasket tööd. Valijatega tuleb võtta ühendust organiseeritud moel. Uuringud on näidanud, et inimestele tuleb korrata infot 7 korda, enne kui nad seda tähele panevad. Kampaania läbiviimiseks on vaja teada teemat, sõnumit, mis peab sisaldama hulgaliselt emotsioone, et minna inimeste südamesse ning alati tuleb lõpetada hüüdlausega. Oluline on leida sihtgruppid, kes teid kindlasti valivad. Tuleb teada, et valijate jaoks on alati olulised ka kandidaadi välimus, isiksus, suhted – need määravad suures osas valimiste tulemused. Kandidaat peab teadma ka vastuseid kõikidele küsimustele. Parim viis mõju avaldamiseks on kohtuda inimestega ning tuleks planeerida just selliseid kohtumisi, mis kujunevad uudisteks. Kindlasti tuleb puudutada teemasid, millest ka press on huvitatud. Suurimaks probleemiks on raha. Kõik kampaaniad on väga kallid ning sellepärast on vaja teada eelarve suurust. Üldkokkuvõttes on kampaania nagu väikese ettevõtte juhtimine, ainult et seda on vaja teha kiiremini kui ettevõtte puhul. Suurem osa ajast tuleb kulutada inimestega suhtlemisele ning see on aluseks ka kampaania õnnestumisele.

Kultuurilised stereotüübid naiste ja meeste koostöös

Voldemar Kolga, psühholoogia professor, TPÜ

Ajakirjanik Walter Lippmann võttis kasutusele mõiste 'stereotüüp' tänapäeva tähenduses. Stereotüüp on peas asuv pilt, mis lihtsustatud kujul annab edasi seda, mismoodi inimesed välja näevad või mida teevad. Stereotüübi mõistes rõhutatakse inimgruppide tüüpilisi omadusi.

Stereotüüp ei pea olema automaatselt väär; mõned stereotüübid võivad küllaltki täpselt peegeldada erinevusi inimeste vahel, teised aga võivad olla täiesti väärad. On märkimisväärne, et isegi positiivne stereotüüp võib mõjuda negatiivselt. Nii ei pruugi väite, et tõeline mees ei nuta kunagi, järgimine tuua kasu mehele. Mehel on kasulik vahel nutta.

Ettekandes esitan teesi, et stereotüüp on elu kergendav moodustis. See tees tuleneb eeldusest, et maailm on oma olemuselt ratsionaalne. Ratsionaalsuse sisu aga muutub ajaloo jooksul. Mis oli mõistlik tuhat aastat tagasi, ei ole mõistlik praegu, kuigi paljudele tundub, et inimene on inimene ega muutu. Alvin Toffler on oma raamatus 'The third wave' esitanud nägemuse ühiskonna arengust, mida oleks kasulik arvestada antud teema käsitlemisel. Ühiskonna arengus võib eristada kolme lainet, kolme erinevat seisundit, kolme erinevat väärtuste süsteemi.

Agraarühiskonnas oli rikkuseks maa, mille peal kõik kasvab. Rahvas vajab rohkem paremat maad.

Industriaalühiskonnas on rikkuseks peale maa veel töajõud ja kapital. Riigi õitsengu aluseks on kvalifitseeritud töajõud ja kapitali rohkus.

Infoühiskonnas on rikkuseks hoopis teised asjad kui eelnevates formatsioonides: teadmised ja inimese individuaalsus.

Lähtuvalt Alvin Tofflerist on loomulik, et agraarühiskonnas tekkis patriarhaalsus, meeste ülemvõim, kuna maatöö annab eelised füüsiliselt tugevamale poolele; on loomulik, et naine peab kodus lapsi kasvatama ja suppi keetma, kui mees müttab põllul. Industriaalühiskonnas väärtuste süsteem muutub, patriarhaalsuse adekvaatsus hakkab vähenema. Kapital kui rikkus ei ole seotud sooga; võib öelda, et kapitalil ei ole ei rahvust ega sugu. Infoühiskonnas sugu kui determineeriv kategooria mängib veelgi väiksemat rolli, kuna ei ole olemas erilisi nais- ja meestadmisi. Nii mees kui naine saavad välja kujundada oma erilise individuaalsuse.

Kolmas laine sunnib patriarhaalsust – meeste võimustusüsteemi – taanduma ja andma teed uuele suhtele mehe ja naise vahel. Vastavalt Tofflerile kolmanda laine ühiskond ja inimesed selles lahendavad detsentra- liseerimise ja destandardiseerimise ülesannet. Raskuskese liigub Keskuselt, kes või mis see ei ole, üksikule inimesele. Sugu kui selline ei määra elu, vaid inimese teadmised ja kordumatu individuaalsuse. Lihtne inimsuhete võrgustik, mis põhines patriarhaalsusele asendub keerukama süsteemiga. Lihtsalt öeldes - meeste või ka naiste solidaarsus ja üksteise toetamine ainult sookuuluvusest lähtuvalt muutub ebaadekvaatseks. Tegelikult tuleks lähtuda konkreetsest juhtumist, mitte soost kui sellisest. Kas oleks arukas rakendada kvootide süsteemi, et tuua naisi poliitikasse?

Arvan, et ei ole üldist vastust sellele küsimusele, tuleks vaadata olukorda. Kui võtta valimised, siis oleks mõistlik rakendada kvote. Uurimused näitavad, et mees- ja naiskandidaadi võrdsuse korral ca 30% naistest valiks naise, ülejäänud aga mehe. Sellise hoiakulise ebavõrdsuse korral on arukas rakendada kvote, et muuta ühiskonna hoiakuid. Samas leian, et ei ole vaja naisparteid, kuna ei ole mingit suurt ja ühist huvi, mis ühendaks kõiki naisi. Toffleri järgi peaks 3.laines ära kaduma kõik suured parteid.

Huvipakkuv on ka meestega juhtuv kolmandas laines. Meestel kaob ära ühine domineerimise objekt – naised kui sellised. Meeste rikkus – füüsiline jõud, ei mängi arvutimaailmas suurt rolli. Pigem on selleks rikkuseks mõistus. Siin aga ei ole erinevusi meeste ja naiste vahel; naiste pea töötab sama hästi nagu meestel. Kolmandas laines hakkab mehelikkus muutuma, tekib palju erinevaid mehelikkuse

väljendamise viise ja vahendeid. Koostöö meeste ja naiste vahel saab prioriteetseks just kolmandas laines, kus suhtluse aluseks ei ole mitte sugu, vaid teadmised ja individuaalsus. Kokkuvõttes leian, et kui muutuvad ühiskonna väärtused, kaovad ka traditsioonilise mehelikkuse ja naiselikkuse stereotüübid.

Poliitikas osalemine

Tiina Raitviir, Sisekaitseakadeemia

Käesolevas artiklis käsitletakse lühidalt Eesti naiste osakaalu parlamendis ja poliitikas üldse.

Kohalikul tasandil on naistel suurem kaasärääkimise võimalus: mandaatide hulk on suur, valimisringkond väike. Konkurents pole nii terav, need valimised pole nii prestiižikad. Parlamenti pääsemiseks peavad inimesed olema üleriigiliselt tuntud ja

tunnustatud, tuntud inimesed on aga tavaliselt tippjuhid või tuntud spetsialistid, sh. endised parlamendiliikmed. Nende hulgas on naisi vähe. Kohalik tasand sellist staatust ei nõua. Seda arvestades ei õnnestu naiste osakaalu riigikogus niipea sellele tasemele viia, mis tal on kohalikes volikogudes.

Naised valimisnimekirjades. Kas naisi valitakse tulevikus rohkem Riigikogusse, sõltub kasutatava valimissüsteemi juures palju parteidest. 1999.a valimistel naiste osakaal valimisnimekirjades ja neist Riigikogusse pääsenud naiste osakaal polnud selges vastavuses. Suhteliselt kõige rohkem sai naisi parlamenti Isamaaliidust ja Koonderakonnast. **Naised valimisnimekirja esiosas.** Kuni säilib praegune valimissüsteem, on paigutus valimisnimekirja eesotsas otsustava tähendusega tegur pea kõigile naistele ja suuremale osale meestele. Isikumandaati naised üldiselt ei saa (ainsaks erandiks on seni Siiri Oviir 1999.a. valimistel), nime- kirjamandaadiga saavad naistest parlamenti väga vähesed, ülejäänud naiste jaoks on kompensatsioonimandaadid. Poliitikaga tegelevad ja sellest huvitatud naised ootasid nihet sugude võrdsuse suunas 1999.a. riigikogu valimistel. Selleks andis alust nimekirjades olevate naiste suurem osakaal. Kandideeris 508 naist, see moodustas 26,9% kandidaatidest. Valimisnimekirjade esiosas oli aga naisi vähe. 1999.a. valimiste prognoos ja tegelikud tulemused. Kui lihtsustada ja oletada, et kõikide parteide esikümme saab parlamenti, võiks sinna pääseda 21 naist. Kui aga prognoosida seitsme tugeva partei võitu, siis u.13 naist. Suurema tõenäosusega võis prognoosida 15-17 naise pääsu parlamenti. Tegelikkus osutus pisut optimistlikumaks – 18 naist pääses parlamenti. Nähtavasti toimus partei juhtivate jõudude seas tõepoolest teatud nihe ja ka naised ise olid varasemast aktiivsemad. Kuna nad said ka ühe inimese kohta senisest rohkem hääli, võib eeldada, et naised poliitikas hakkavad pisitasa muutuma normaalseks nähtuseks.

Naised parteiliikmena. Registreeritud parteide liikmeskonnas on mehi küll rohkem (54,5%), kuid naiste osakaal on ometi ootamatult suur. Näiteks Koonderakonnas on naisi 30,5%, Eesti maarahva Erakonnas 31,8%, Reformierakonnas 28,5%, Isamaalidus 30,4%. Kuigi ka Keskerakond ja Mõõdukad on tugevad parteid, on nende ridades naisi oluliselt rohkem (vastavalt 47,5% ja 41,5%). Naise rolli poliitikas on Eesti ühiskonnas välja kujunenud väärtussüsteemis raske muuta. Kergem on muuta seda ühiskonna teadlikuma osa – partei liikmete ja juhtkonna enesemuutmise kaudu. Partei volikogus ja juhatuses istuvad aga mehed ja nende hääl on kõlanud tugevasti üle naiste häälte.

Naiste huvi poliitika vastu. Naiste osakaal parteide liikmeskonnas on suhteliselt suur, nende hulk valimisnimekirjades on samuti arvestatav. See näitab huvi poliitika vastu ja tahet poliitikas osaleda. Vähene naiste osakaal valitsevais poliitilistes organites näib väljastpoolt vaadatuna ebademokraatlik, kuid siinsetele poliitikutele, rahvale ja naistele endale see nii ei tundu. Ka pole meeste ja naiste vahel selles osas mingit tajutavat konflikti – naised rahva hulgast ei protesteerid. Sotsioloogiliste küsitluste põhjal ei peeta naiste väikest osalust suures poliitikas probleemiks. Meie tänane sotsiokultuuriline olukord ja kõrgharidusega inimeste, eriti meeste, tagurlikkus ja naiste endi soovimatus end ühiskondlikus, sh. poliitilises elus meeste survest vabastada ei luba seda loota.

Tipp-poliitika tasand. Parlamendis on juba harjutud naiste väikese osakaaluga, kuid on harjutud ka naisi võrdväärseteks poliitikuteks pidama. Siiski on naiste arv nii

parlamendis kui valitsuses väike. Kuna parlament ei vali ennast ise, ei saa ta ka iseenda koosseisu mõjutada, küll on tal suur mõju alumistele tasanditele, eriti parteidele.

Parteitasand. Partei liidrid on need, kellel on suur mõju valimisnimekirjade koosseisule ja naiste paigutusele selles. Arusaam naise rollist poliitikas on partei tipus euroopalik, kuigi mitte veel skandinaavialik. Sellest hoolimata pole toimunud läbimurret naiste osakaalus.

Üldsuse tasand. Sel tasandil on eelarvamused kõige suuremad ja visamad kaduma. Naiste rolli skandinaavialikku mõistmise levikut võib oodata veel ühe inimpõlve kindlasti, kui mitte rohkem. Feminismist küll ühtteist teatakse, kuid Eestis pole see populaarne; valimisliikumisi "naised naisi valima!" pole tekkinud; naiste poliitikasse tuleku vastu on aramusliidrid, st. inimesed, kes peaks eelduste kohaselt olema kõige demokraatlikumad. Kõigest hoolimata on sotsiokultuuriline olukord tänapäeva Eestis varasemast tunduvalt kiiremas muutumises. Ühelt poolt tulevad kaasaegsed vaated valijateni parteide kaudu ülaltpoolt, teiselt poolt aga samalt tasandilt hariduse ja massikommunikatsiooni kaudu.

Eesti naised ja kohalik omavalitsus: strateegiad ja taktikad

Seminari programm:

Reede, 7.mai 1999

10:00 Tervituskõne: TPÜ rektor Mait Arvisto. Rahvastikuminister Katrin Saks.

10:15 **Pleenum I:** Poliitiline võim ja selle kasutamine

Juhataja: Suzanne Lie, ENUTi akadeemiline direktor

Milleks kaasata naisi poliitikasse? - Valve Kirsipuu (Riigikogu liige, Reformierakond)

Kus asub poliitiline võim? - Ilvi Cannon, politoloogia M.A.

Keel ja poliitiline võim - Kristiina Ross, Eesti Keele Instituudi teadusdirektor

11:15 Seadusandliku raamistiku alused. Kõneleja: Liina Tõnisson (Riigikogu liige, Keskerakond)

11:45 Paneeldiskussioon. Küsimused ja vastused.

Naispoliitikud jagavad kogemusi: Praktilised nõuanded et võita valimised. Juhataja: Reet Laja (Sotsiaalministeerium, Mõõdukad)

Osalejad - Ene-Eha Urbala (Jõhvi volikogu liige, Reformierakond), Sirje Jõgiste (Tahkuranna vallavanem, parteitu), Valentina Võssotskaja (Riigikogu liige, Eestimaa Ühendatud Rahvapartei), Anne Taklaja (Paldiski volikogu esinaine, Isamaaliit).

13:45 **Pleenum II:** Poliitiliste vaidlusküsimuste tõstatamine ja lahenduste leidmine: Kogemused Soomest. Kõneleja: Anne Holli, Helsingi Ülikooli politoloogia õppetooli lektor

14:25 Milleks meile koostöö? Carin Lann, (Springboardi direktor, koostöö spetsialist, Stockholm)

15:05 **Töörühmad** (Eeskõnelejad toovad välja teemad diskussiooni jaoks)

Kuidas tulla toime meediaga? - Reet Valing

Kuidas lugeda seadusandlike tekste? - Liina Tõnisson

Kuidas teha koostööd? - Mari-Ann Kelam (Riigikogu liige, Isamaaliit)

Kuidas ära tunda kohalikke probleeme? - Anu Jänes

Kuidas võita valimisi? - Liisa Pakosta (Tallinna Muinsuskaitseameti juhataja)

17:20 Lühike ülevaade töörühmadest ja kokkuvõtted eeskõnelejatelt.
17:55 – 18:00 Lõppsõna: Selve Ringmaa, ENUTi tegevdirektor
